

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10, 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 50 став 6 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/2019 и 229/20) министерот за образование и наука донесе скратена наставна програма по наставниот предмет *Српски јазик* за VI одделение на деветгодишното основното образование за учебната 2020/21 година.

1. УВОД

Скраћени наставни програм из наставног предмета **српски језик** базира се на циљевима/очекиваним резултатима предвиђеним наставним програмом за наставни предмет **српски језик за основно образовање** који се редовно реализује сагласно утврђеном наставном плану.

Скраћеним наставним програмом утврђују се одређене програмске области и наставни садржаји који треба да се реализују за 159 наставних дана, при чему се поштује предвиђени недељни фонд часова утврђен редовним програмом, односно за овај наставни предмет предвиђа се 4 часа недељно са укупним фондом од 128 часова и то: Језик 45 часа, Књижевност и лектира 45 часа, Изражавање и стварање 30 часова и Медијумска култура 8 часова.

Овај скраћени наставни програм је програм тока наставе и учења из предмета српски језик за основно образовање, исти је за наставнике полазна тачка и педагошка основа за развијање наставе и учење у односу на планирање и израду годишњих, тематских и дневних планирања, као и непосредну припрему за рад.

Наставник се при планирању и реализацији наставних садржаја из скраћеног програма води циљевима/очекиваним резултатима, одређеним појмовима, методама и активностима утврђеним редовним наставним програмом.

2. Преглед тема и наставних садржаја

Редни број наставног садржаја	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: Слушање и говорење - 45 часа
	Историја српског језика- 4 часа
1.	Порекло српског језика
2.	Старословенске азбуке: глагољица и ћирилица
3.	Савремено ћирилично и латинично писмо
	Фонетика – 6 часова
4.	Подела гласова (самогласници и сугласници)
5.	Подела сугласника: опструенти и (сонанти)
6.	Акцент у српском језику и карактеристике система
	Морфологија - 16 часова
7.	Морфолошка класификација речи: променљиве и непроменљиве речи
8.	Именица: властите (личне), заједничке, збирне, градивне, апстрактне и глаголске
9.	Деклинација именица
10.	Род и број
11.	Појам и падеж
12.	Граматичка основа и наставак за облик
13.	Глаголи и Категорија начин код глагола
14.	Материјални придеви
15.	Заменице (именичке заменице и придевске заменице)
	Синтакса - 9 часова
16.	Реченица: главни реченички делови (подмет и прирок)
17.	Подмет: речи које се јављају у функцији подмета
18.	Прилошке одредбе за: место, време, начин и количину
19.	Сложена реченица: појам сложене реченице
	Речник и стил - 2 часа
20.	Лексичко значење речи: синонима, антонима, паронима
	Правопис - 8 часова
21.	Скраћенице за обраћање лицима, за мере у метричком систему и за остале мере и величине
22.	Састављено писање сложених речи: именица, придева, прилога и бројева
23.	Употреба речи у њиховом основном значењу и могућности употребе у њиховом преносном значењу

	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: Књижевност- 45 часа
24.	Подела књижевности (са нагласком на спољашње разлике) по родовима: лирика, епика и драма- 5 часа
	Проза - 16 часова
25.	Садржај текста
26.	Обележја приче
27.	Обележја новеле
28.	Приповедач у првом и трећем лицу и свезнајући приповедач
29.	Појам драме
30.	Дијалог и монолог у драмском тексту
31.	Комуникацијски дијалог
32.	Основне драмске врсте: комедија, трагедија, савремена драма
	Поезија - 16 часова
33.	Лирске врсте: а) љубавне песме б) родољубиве песме в) описне песме (пејзажне)
34.	Стилске фигуре: - епитет - анафора - епифора
35.	Обележја лирско-епских песама
	Лектира (3-обавезна + 2 изборна) - 8 часова
	ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: Изражавање и стварање– 30 часова
	Усмено изражавање - 16 часова
36.	Разговор као врста комуникације: формулисање питања и одговори на питања
37.	Интервју
38.	Хронолошко и ретроспективно приповедање
39.	Детаљно описивање
40.	Описивање ликова и личности
41.	Сценске изведбе
	Писмено изражавање - 14 часова
42.	Писмено изражавање: приповедање, препричавање, описивање лика и личности
43.	Диктат са изменама

44.	Стваралачки диктат
45.	Писмени задатак – обавезно два током школске године
ПРОГРАМСКА ОБЛАСТ: МЕДИЈУМСКА КУЛТУРА– 8 часова	
46.	Врсте медијума: електронски и штампани
47.	Књига како медијум (од идеје до књиге)
48.	Новине, часописи и рубрике
49.	Режисер и глумац
50.	Костимограф и сценограф
51.	Медиотека

3. Дидактичке препоруке

Планирање наставе из српског језика за основно образовање треба да буде у корелацији са наставним планом и скраћеним наставним програмом за овај предмет и да обухвата програмске садржаје свих образовно-васпитних области (Језик, Књижевност и лектира, Изражавање и стварање и Медијумска култура).

На путу ка остваривању циљева и резултата учења, улога наставника је веома значајна, будући да скраћени наставни програм пружа простор за слободан избор, за повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Садржај скраћеног наставног програма из предмета српски језик за основно образовање је конципиран на тај начин што предвиђа његову реализацију у мањем броју наставних дана и мањем броју наставних часова. Иста омогућава корелацију и рационално планирање наставе са осталим наставним предметима: енглески језик (или други страни језик), историја, географија, ликовно образовање, музичко образовање итд. У интегрисаном планирању са садржајима из страних језика које изучавају ученици, при усвајању појмова из граматика два језика; са предметом историја (када се ученици упознају са историјским развојем језика); са предметом географија (када се ученици упознају са српским дијалектима); са ликовним образовањем (са ликовним представљањем ликова и догађаја из интерпретираних књижевних текстова); са музичким образовањем (преко садржаја који су повезани са римом и језичким фигурама).

Корелација и рационализација у односу на планирање наставе у скраћеном наставном програму из српског језика за основно образовање реализује се како у самој програмској области тако и између њених програмских и потпрограмских области. На пример, у програмској области Језик корелација наставних садржаја може да буде на тај начин да када се реализује наставни садржај Глаголи може да има повезивање са наставним садржајем Главни реченични делови – прирок. Корелација, односно повезивање може да буде и између две програмске области, између програмских области Језик и Књижевност и лектира (или друге две програмске области). На пример, може да се направи корелација између наставног садржаја Главни реченични делови – подмет са наставним садржајем Приповедач у

првом и у трећем лицу и свезнајући приповедач. Корелација и рационализација у односу на планирање наставе може да буде евидентна и између три програмске области. На пример, између програмских области: Књижевност и лектира, Изражавање и стварање и Језик, где на примерима из књижевног текста, конкретно при изучавању наставног садржаја Садржај текста може да постоји корелација са наставном јединицом Причање, препричавање, описивање, лик и личност, вест, извештај, а затим и корелација са наставном јединицом из области Јазика – Прилошке одредбе за место, време и начин. Ово су само неки примери како треба да се направи корелација, односно повезивање садржаја у једној истој програмској области или између неколико програмских области. Наставницима препуштамо слободу креативности да сами направе повезивање, односно интеграцију и корелацију садржаја датих у овом наставном програму сагласно условима у којима раде, темпом усвајања наставног материјала од стране ученика као и њихово напредовање. На овај начин, преко корелације и интеграције, врши се једна снажна кохезија наставног материјала из самог наставног предмета преко једног логичног и узастопног повезивања наставних садржаја, у односу на оно што је предмет изучавања, а самим тим и одговарајућа реализација програмских циљева.

Корелација и рационализација може да се реализује и при понављању и вежбама када на примерима из поетских или прозних текстова преко усменог и писменог изражавања треба да се примењују и да се проверавају стечена знања из фонетике, морфологије, синтаксе, речника и стила и правописа. На пример, после анализе текста из уџбеника ученици могу да добију задатак да у одређеном пасусу пронађу и подвуку све глаголе, а затим подвучене глаголе да напишу у својој свесци и да за исте одреде лице, врсту, број и начин. Следећа вежба за проверу стеченог знања, а где ће бити евидентна корелација између програмских области на тај начин што ће ученик добити задатак да изабере један од три књижевна рода да би саставио свој рад, али да при томе употреби речи које се пишу састављено. Исто тако корелација и интеграција може да се примени задавањем задатка ученицима да прочитају песме у којима су употребљена научена стилска изразна средства (епитет, анафора и епифора). Затим, у три различите боје треба да подвуку стихове у којима су заступљене научене стилске фигуре и да одреде да ли у пронађеним стилским фигурама постоје речи са преносним значењем.

Основна улога корелације између наставних садржаја је да се обезбеди целовитост знања која су предвиђена за реализацију скраћеним наставним програмом. Скраћени наставни програм је замишљен као целовит интегрисани систем вертикално и хоризонтално испреплетених садржаја, појмова и активности преко континуираног:

- повезивања ваннаставних стечених знања ученика са оним што се учи у школи;
- повезивања једних са другим садржајима, појмовима и активностима (у оквиру више предмета или у оквиру самог предмета);
- повезивања онога што је претходно учиено са оним што се сада учи;

Вертикална корелација најчешће је заступљена када се учи нови наставни материјал. Треба да се заснива на нечему што је од раније познато (било да је повезано са претходним школским или ваншколским искуствима).

Хоризонтална корелација подразумева успостављање веза између сродних или истих садржаја и појмова из различитих области. Овакав начин заправо представља учење преко поређења, тражења сличности и разлика, надовезивања, сортирања, надопуњавања итд. За успешну реализацију скраћеног наставног програма као логичке структуре неопходна је и вертикална и хоризонтална корелација.

При корелацији и рационализацији наставних садржаја треба да се води рачуна о претходно стеченим знањима ученика, њиховом узрасту, њиховом развојном периоду, когнитивним могућностима, показаном интересу, као и темпу којим се савлађује нови наставни материјал. Посебно пажња треба да се посвети оним ученицима који спорије напредују у учењу, а све у циљу да исти успеју да достигну тражени минимум функционалне писмености сагласно циљевима назначеним за сваки образовни период.

Како треба да уче ученици – У односу на скраћени наставни програм из српског језика за основно образовање ученици треба да уче:

Смишљено, преко: повезивања онога што се учи и онога што се доживљава у животу и онога што се учи са оним што је учено раније (из истог или другог предмета).

Проблемски, преко: самосталног сакупљања и анализирања чињеница и података, постављања релевантних питања самом себи и другима и развијање плана за решавање одређеног проблема.

Дивергентно, преко: осмишљавања и предлагања нових решења и повезивања нових садржаја и целина.

Критички, преко: селектирања појединачних чињеница и података по важности и осмишљавање одговарајућих аргумената.

Кооперативно, преко: непосредне сарадње са наставником и саученицима, дискусије и размене мишљења и уважавања размишљања и аргумената саученика.

У планирању наставе треба да се уважава различит тежински ниво програмских садржаја у оквиру скраћеног наставног програма који се изводи из постављености циљева што треба да је основа планирања наставног процеса. Свим садржајима не може, и не треба, да се посвећује подједнака пажња у настави. Приступ истима од стране наставника треба да буде на тај начин да ученици стекну трајна знања која ће за њих бити примењива у даљем школовању и после завршетка истог. У планирању, исто тако, као полазна основа треба да буде и постављеност наставног садржаја, потребан временски рок за реализацију истог, као и ниво постизања постављених циљева.

У односу на писмене задатке указујемо да ће се уместо 3 (три) реализовати 2 (два) писмена задатка и то један у првом полугођу и један у другом полугођу. У односу на лектуру у VI разреду предвиђена су (**3 - обавезна + 2 изборна дела**). Када се лектирно дело реализује препоручујемо препричавање фабуле и делова из прочитаног лектирног дела преко одређивања: теме, мотива, идеје, описа, ликова и њихових карактеристика, наратора.

Праћење и оцењивање ученика представља део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује континуирано да прати и оцењује: процес наставе и учења, али и резултате учења као и сопствени рад. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања путем усменог и писменог проверавања, постоје и многи други начини које наставник може и треба да примењује да би оценио објективно не само резултате, већ и процес учења. У том смислу путем посматрања ученика, наставник може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активности, како сакупља податке, како аргументује и доноси закључке. Посебно релевантни показатељи су квалитет постављених питања, способност да нађе везе између појава, да наводи примере, да буде спреман да промени своје мишљење помоћу аргумената, да разликује чињенице од тврдњи, да прихвата туђе мишљење, да предвиђа последице и да даје креативна решења.

При праћењу и оцењивању постигнућа ученика од велике важности је коришћење учениковог портфолија. То представља наменски систематски процес сакупљања и евалуирања производа ученика, да би се документирао напредак у односу на постизање циљева учења или да се покажу докази да су циљеви учења били постигнути. Портфолио за учење и оцењивање представља значајну збирку ђачких радова која нам показује рад ученика, његов напредак и постигнућа у датој области (областима). Примена портфолија за праћење и оцењивање постигнућа ученика значајно може да побољша комуникацију између ученика, наставника и родитеља.

У односу на праћење и оцењивање ученика потребно је да се комбинују различити начини оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа јаке и слабе стране ученика. При сваком оцењивању постигнућа потребно је да се ученику да повратна информација која ће му помоћи да разуме сопствене грешке, да побољша своје резултате, али и своје учење. Повратна информација увек треба да се

да на време и треба да се односи на активности и резултате учења који су повезани са учеником, а не са његовом личношћу. Ученик треба континуирано на различите начине да се охрабрује да размишља о квалитету свог рада и ономе што треба да предузме да би унапредио сопствено учење и да би побољшао своја постигнућа. Свакако, резултате целокупног праћења и оцењивања наставник ће узети као основу за планирање следећих корака у развијању и побољшању васпитно-образовне праксе.

Препоручује се следећи годишњи фонд за коришћење часова у реализацији скраћеног наставног програма из српског језика: 128 часова годишње, по наставним областима се предлаже: Језик – 45 часа; Књижевност и лектира - 45 часа; Изражавање и стварање - 30 часова; Медијумска култура - 8 часова.

Напомена: предложени фонд за коришћење наставних часова по програмским и потпрограмским областима је само предлог. Сваки наставник, сагласно условима у којима реализује скраћени наставни програм и могућностима ученика, самостално сагласно потребама може да одреди фонд часова по програмским областима и подобластима. Фонд свакако треба да износи 128 наставних часова реализованих у 159 наставних дана.

Наставна средства:

- уџбеник за одговарајући предмет изабран на нивоу школе, одобрен од стране министра;
- Интернет, образовни софтвери;
- веб-платформе за образовање;
- аудио-визуелна средства и друга средства (у зависности од предмета);
- ЦД (књижевни текстови);
- аудио и видео записи;
- енциклопедије, речници и сл.;
- часописи;
- традиционално потврђени часописи за децу (одобрени часописи);
- други извори учења у непосредној околини: споменици културе, музеји, домови културе, библиотеке, биоскопи, позоришта, национални паркови (уколико то дозволе услови) итд.

4. Норматив за наставни кадар

Скраћени наставни програм реализује наставник сагласно нормативу за наставни кадар који је дат у редовном наставном програму.

Скратената наставна програма по наставниот предмет Српски јазик за VI одделение на деветгодишното основно образование ја утврди

Арх. Бр. 12-10259/6

01.10.2020

Министер за образование и наука

Мила Царовска